

Elfogadta a 79/2025. (VI.6.) TDT határozat

ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola önértékelése

2025

Tartalom

ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola önértékelése	1
A Doktori Iskola adatai.....	3
1. Az állam- és jogtudományi doktori képzés története 1990 után az ELTE jogi karán	5
2. A 2019-2025 időszak sajátossága.....	5
3. A doktori iskola szervezete, törzstagjai, témakiírói/témavezetői és oktatói.....	6
3.1. A Doktori Iskola vezetője.....	6
3.2. A Doktori Iskola Tanácsa	7
3.3. A doktori iskola törzstagjai, témakiírói/témavezetői, oktatói.....	7
4. A Doktori Iskola képzési programjai.....	7
4.1. Állam- és Jogtudományi Doktori Program.....	7
4.2. Kriminológia Doktori Program	8
5. A Doktori Iskola működése	9
5.1. Felvételi követelmények.....	9
5.2. A hallgatói adatok.....	10
5.3. A doktori képzés.....	14
5.4. A komplex vizsga	17
5.5. A fokozatszerzés.....	17
5.6. A doktori értekezések nyilvánossága	18
5.7. A végzett hallgatók nyomon követése.....	19
C-SWOT analízis.....	20

A Doktori Iskola adatai

Azonosító	11
Intézmény	Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Tudományági besorolás	Állam- és jogtudományok
Kutatási területe	Állam- és jogtudomány
A doktori iskola neve	Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
A doktori iskola akkreditálásának éve; utolsó akkreditáció	2002 (doktori programként akkreditálva 1993-ban) 2016. MAB 2016/8/X/11/2/1031 2023/6/XXI/141626 2025. MAB 2025/2/X/

A doktori iskola vezetője

Elnök	Dr. Nagy Marianna egyetemi tanár
Elérhetőség	1053 Budapest, Egyetem tér. 1–3. I. 116.
Tanszék	ELTE ÁJK Közigazgatási Jogi Tanszék
Telefon	+36 1 411-6519; +36 1 411-6500/2715
E-mail cím	nagym@ajk.elte.hu

A doktori iskola tanácsa

Elnök	Dr. Nagy Marianna PhD, egyetemi tanár
Tagok	Dr. Földi András DSc, akadémikus prof. emeritus
	Dr. Geller Balázs PhD, egyetemi tanár
	Dr. Menyhárd Attila PhD, egyetemi tanár
	Dr. Somody Bernadette PhD, egyetemi adjunktus
	Dr. Somssich Réka PhD, egyetemi tanár
	Dr. Virág Tünde PhD, egyetemi docens, a Kriminológia Doktori Program képviselőjében tanácskozási joggal
	Dr. Tengölics Zsófia Márta doktorandusz

A doktori iskola adminisztrációja

Titkár	Dr. Fazekas Marianna ny. c. egyetemi tanár
Elérhetőség	1053 Budapest, Egyetem tér. 1–3. I. 116.
Tanszék	ELTE ÁJK Közigazgatási Jogi Tanszék
Telefon	+36 1 411-6519; +36 1 411-6500/2715
E-mail cím	fazekasm@ajk.elte.hu

Adminisztráció 1.	Bencze Andrea, ügyvivő szakértő (hallgatói ügyek)
Elérhetőség	1053 Budapest, Kecskeméti utca 10-12. I. em. 103.
Telefon	+36 1 411-6500/4732
E-mail cím	phdjur@ajk.elte.hu
Adminisztráció 2.	Benkó Orsolya, ügyvivő szakértő (doktori eljárások)
Elérhetőség	1053 Budapest, Egyetem tér 1-3. I. em. 116.
Telefon	+36 1 411-6519; +36 1 411-6500/2715
E-mail cím	doktorieljaras@ajk.elte.hu
Adminisztráció 3.	Sturm Henrietta, ügyvivő szakértő (ODT adminisztrátor)
Elérhetőség	1053 Budapest, Egyetem tér 1–3. III. 329.
Telefon	+ 36 1 411-6534
E-mail cím	sturm.henrietta@ajk.elte.hu

Az Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola képzésével kapcsolatos részletes információk a következő linkeken keresztül érhetők el:

<https://www.ajk.elte.hu/doktoriiskola/ajk>

<https://doktori.hu/doktori-kepzes/doktori-iskolak/47-allam-es-jogtudomanyi-doktori-iskola>

1. Az állam- és jogtudományi doktori képzés története 1990 után az ELTE jogi karán¹

Az ELTE Állam- és Jogtudományi Kara (a továbbiakban: Kar) elsőként indította meg az állam- és jogtudományi doktori képzést 1993 után, amikor a felsőoktatási törvény (1993. évi LXXX. tv.) megteremtette a doktori (PhD) képzés új kereteit, s lehetővé tette, hogy a fokozat megszerzése egyetemi szervezett képzés vagy egyéni felkészülés alapján történjék.

Az állam- és jogtudományi doktori képzés 1993-ban doktori program akkreditációjával indult, a program vezetője dr. Harmathy Attila egyetemi tanár – 1993-tól a MTA levelező, 1998-tól rendes tagja – volt.

A felsőoktatási törvény 2000. évi módosítása szerint alakult meg 2001-ben az Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola (a továbbiakban: Doktori Iskola), mely a végleges akkreditációját 2002 februárjában nyerte el (MAB 2002/2/III. számú határozata). A doktori iskola első vezetője szintén prof. dr. Harmathy Attila lett, majd 2003-tól őt követte prof. dr. Gönczöl Katalin DSc. egyetemi tanár.

2014 júniusában az Egyetemi Doktori Tanács – az Állam- és Jogtudományi, Politikatudományi Tudományági Doktori Tanács javaslatára – prof. dr. Kukorelli István DSc. egyetemi tanárt bízta meg a Doktori Iskola vezetésével, mert dr. Gönczöl Katalin betöltötte a 70. életévét, és az Egyetem professor emeritussá minősítette.

2022-ben dr. Kukorelli István nyugdíjba vonulása után a Doktori Iskola vezetését prof. dr. Nagy Marianna PhD egyetemi tanár vette át.

A Doktori Iskola legutolsó akkreditációjára 2023-ban került sor, amikor a MAB a MAB 2023/6/XXI/141626 számú határozatával „megfelel” minősítést kapott. Ezt a minősítést hosszabbította meg a MAB a 2025. MAB 2025/2/X/ határozatával.

2. A 2019-2025 időszak sajátossága

A 2019-2025 közötti önértékelési időszak lényegesen különbözik a korábbi akkreditáció alapját képező ötéves periódustól, mivel a 2016. szeptember 1-től hatályba lépett, alapjaiban új doktori képzési rend egyes eredményei már értékelhetővé váltak. A doktori képzésre vonatkozó jogszabályok alapján átalakult az Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolában folyó képzés, és az új képzési rendhez igazítottuk a szabályzatokat is. A hatályos ELTE Egyetemi Doktori Szabályzat és ennek 6.1. számú melléklete az Állam- és Jogtudományi Kar Kari Doktori Szabályzata határozza meg a tevékenységünket.

2016. szeptember 1-től hatályba lépett Szervezeti és Működési Szabályzata van a Doktori Iskolának (<https://www.ajk.elte.hu/doktoriiskola/dokumentumok>), és új képzési tervekre alapozva folyik a kétféleképp doktori képzés:

¹ A doktori képzés 1993-2003 közötti történetéről, az állam- és jogtudományi doktori program működéséről, illetőleg a doktori iskola megalakulásáról ld. részletesen: ELTE Doktori Almanach 2003 <http://www.elte.hu/file/almanach.pdf>

(https://www.ajk.elte.hu/file/AJDI_Kepzesi_terv_legvegso.pdf).

Ugyanakkor a doktori eljárásokban párhuzamosan jelen vannak a lényegesen különböző képzési rendben abszolutóriumot szerzett hallgatók is. A jogszabályok és az ELTE Egyetemi Doktori Szabályzat adta keretek között kifutó rendszerben folynak a „rég”i doktori képzésekhez kapcsolódó doktori eljárások is.

A doktori képzést és a doktori eljárásokat is jelentősen megterhelték a 2020-2023 közötti időszakban a COVID-19 pandémia és az ahhoz kapcsolódó korlátozások, valamint a pandémia társadalmi-gazdasági hatásai.

3. A doktori iskola szervezete, törzstagjai, témakiírói/témavezetői és oktatói

A Doktori Iskola felépítése megfelel a nemzeti felsőoktatási törvényről szóló 2011. évi CCIV. törvény (a továbbiakban: Nftv.) és a végrehajtási rendeleteként kiadott, a doktori iskolákról, a doktori eljárások rendjéről és a habilitációról szóló 387/2012. (XII.19.) Korm. rendelet előírásainak.

3.1. A Doktori Iskola vezetője

A Doktori Iskola eddigi vezetői a hazai és a nemzetközi tudományos élet és egyúttal a magyar közélet kiemelkedő személyiségei. Dr. Harmathy Attila nem csak rendes tagja volt a Magyar Tudományos Akadémiának, hanem 1993. május és 1995. február között a Magyar Tudományos Akadémia főtitkárhelyettese, 1996-tól 1999-ig pedig az MTA alelnöke volt. Dr. Gönczöl Katalin a Magyar Kriminológiai Társaság elnöke és a Nemzetközi Kriminológiai Társaság elnökhelyettese volt, és Magyarországon elsőként töltötte be 1995-2002-ig az állampolgári jogok országgyűlési biztosa tisztét. Dr. Kukorelli István az MTA doktora, 2014-2022. között vezette a Doktori Iskolát. Az alkotmányos rendszerváltozás folyamatában kodifikációs bizottságok tagjaként vagy szakértőként résztvevője volt számos jogszabály, közöttük az 1989-es Alkotmány megalkotásának. 1997-99 között betöltötte az Országos Választási Bizottság elnöki tisztségét, 1999-től 2008-ig alkotmánybíróként működött.

A törzstagok javaslatára – az Állam- és Jogtudományi, Politikatudományi Tudományági Doktori Tanács (TDT) támogató véleményét figyelembe véve – az EDT 2022. július 1-től 2027. június 30-ig a Doktori Iskola vezetőjévé választotta dr. Nagy Marianna PhD egyetemi tanárt, és a rektor megbízta a vezetői feladatokkal. Dr. Nagy Marianna 1996-tól vesz részt a doktori képzés szervezésében. 1996-2003 között Kari Doktori Tanács titkáráként, 2003-tól a Kari Doktori Tanács tagjaként, 2003-2010 között, majd 2018-2022 között annak alelnökeként aktívan alakította a doktori képzést a karon. 2022-től azt Egyetemi Doktori Tanács tagja és annak alelnöki tisztét is betölti. Rendszeresen részt vesz az ELTE doktori képzésre vonatkozó szabályzatainak kidolgozásában, és alelnökként – szükség szerint – képviseli az ELTE-t az Országos Doktori Tanácsban. Három PhD fokozatot és négy abszolutóriumot szerzett hallgatója van. Kiemelt kutatási területei a közigazgatási jogi szankció- és felelősségtan, a közigazgatási szerződések, a felsőoktatási jog, az önkormányzati rendszer. Publikációinak száma 172, ebből 3 monográfia, független idézőinek száma: 747.

3.2. A Doktori Iskola Tanácsa

A Doktori Iskola Tanácsa 7 szavazati jogú tagból áll, az ELTE DÖK hallgatói képviselője is szavazati joggal rendelkezik. A Tanács üléseire – a napirendtől függően – meghívást kap a Kar tudományos, illetőleg nemzetközi ügyekért felelős dékánhelyettese is.

A doktori iskola adminisztrációjának irányítására a doktori iskola elnöke – az oktatók közül – titkárt bízott meg, aki a doktori képzés adminisztratív megszervezéséért, a vezető és a Tanács döntéseinek előkészítéséért felelős.

3.3. A doktori iskola törzstagjai, témakiírói/témavezetői, oktatói

A Doktori Iskolának 15 törzstagja van, közülük 4 professor emeritus, továbbá van 4 emeritus törzstag is.

A törzstagok közül – a professor emeritusokat nem számítva – a doktori akkreditációs cikluson belül egy fő tölti be a 70. életévét, tehát a doktori iskola folyamatos működése szempontjából a törzstagok száma biztosított. Folyamatosan arra törekszünk, hogy a képzett, elismert hazai és nemzetközi kutatási tapasztalattal rendelkező oktatók közül új törzstagokat vonjunk be a doktori iskolába, hogy biztosított legyen a képzés magas minősége, és a doktori iskola igazgatásában biztosítsuk a stabilitást és a folytonosságot.

A Doktori Iskolában csak tudományos fokozattal rendelkező oktató hirdethet kurzust. Az Állam- és Jogtudományi, Politikatudományi Doktori Tanács (a továbbiakban: TDT) a Doktori Iskola oktatói közül – külön kérelmükre – csak azokat minősíti témakiírónak, akik folyamatosan aktív kutatómunkát végeznek, azaz akiknél a témák meghirdetését megelőző 5 év tudományos közleményeinek mutatói meghaladják a Doktori Iskola fokozatszerzéshez előírt publikációs követelményeit. A tudományos tevékenységet a Magyar Tudományos Művek Tárában nyilvántartott és folyamatosan frissített adatokkal kell igazolni. A TDT évente értékeli a kiírt témákat, és a felvételi tapasztalatok alapján, az ELTE Doktorandusz Önkormányzat (DÖK) jogi kari képviselőinek javaslatait is figyelembe véve, javaslatot tehet a tanszékvezetőknek, illetőleg a témakiíróknak a témák módosítására, új témák kiírására. A doktori iskolának 18 témakiírója, 67 témavezetője és összesen 121 oktatója van. A részletes adatokat a *MAB klaszteralapú önértékelési szempontrendszer alapján kitöltött kérdőív*, illetve az ODT adatbázisban található adatok ([Országos Doktori Tanács](#)) tartalmazzák.

4. A Doktori Iskola képzési programjai

4.1. Állam- és Jogtudományi Doktori Program

1993-ban indult és azóta folyamatosan működik az állam- és jogtudományi doktori program. A program vezetője a doktori iskola vezetője. A Doktori Iskola az állam- és jogtudomány teljes spektrumán kínál tudományos továbbképzési lehetőséget a friss diplomás és már a gyakorlatban dolgozó, elméleti problémákra érzékeny hallgatóknak széles nemzetközi kapcsolatrendszerrel. Az interdiszciplináris kutatások folytatásához kiváló lehetőséget biztosít az ELTE mint

universitas többi karával és a HUN- REN Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézetével való együttműködés.

A doktori képzés kétciklusú, 8 féléves rendjéhez igazodó, 2016 szeptemberében felmenő rendszerben bevezetett képzési terve alapozó kötelező tárgyként „Bevezetés a tudományelméletbe” és a „Kutatásmódszertan” tárgyakat iktatta be. A módszertani alapok elsajátítása minden doktorandusz számára elengedhetetlen, ezeket a tárgyakat ezért írja elő kötelezően a képzési terv. Mivel a doktori képzés a felsőoktatási oktatói utánpótlás elsődleges forrása, ezért a nappali tagozatos doktoranduszok számára kötelező az „Oktatói kompetenciák és feladatok a felsőoktatásban” című kurzus, amit az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kara Oktatásmódszertani Tanszékének oktatói tartanak. A képzés jellege a korábbi időszakhoz képest megváltozott, mert a hallgató kutatómunkáját jobban támogató, tutorális képzés szerint folynak az alternatív tárgyak, az ún. „Kutatószeminárium”-ok, melyeket a képzés első 4 félévében minden tanszék meghirdet a saját doktoranduszainak, és a doktorandusz kutatási témájához leginkább illeszkedő, és azt elősegítő tananyag átadásának és szemléletmód alakításának elsődleges kereteit adják.

4.2. Kriminológia Doktori Program

A 2014/2015. tanévben indult először a Kriminológia Doktori Program, ami a Karon folyó kriminológus mesterképzésre épül. A kriminológus mesterképzést az akkor hatályos, a felsőoktatásban szerezhető képesítések jegyzékéről és új képesítések jegyzékbe történő felvételéről szóló 139/2015. (VI. 9.) Korm. r. 3. sz. melléklete a jogi képzési területre sorolta be, mely okleveles kriminológus szakképzettséget ad. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán a MAB 2010/9/VII/14. szakindítás Ms1308 ELTE Kriminológia mesterszakindítás határozata akkreditálta a szakot.

A Kriminológia Doktori Program vezetője dr. Lévy Miklós prof. emeritus. Kutatási területe a kábítószer-probléma és a bűnözés összefüggései, valamint az alkoholfogyasztás büntetőjogi vonatkozásai és a drogpolitika. 2000-2004 között a Miskolci Egyetem Állam és Jogtudományi Karának dékánja, 2006-2007-ben az ELTE általános rektorhelyettese, 2007-től 2016-ig alkotmánybíró. Nemzetközileg elismert kutató, 278 közleménye jelent meg, több monográfia szerzője. 2017-ben kutatóprofesszorként Fulbright ösztöndíjjal az Egyesült Államokban dolgozott.

A Kriminológia Doktori Program azért jött létre, mert a bűnözés és az azzal kapcsolatos társadalmi, szociális, kulturális összefüggések rendszerének vizsgálata olyan komplex megközelítést igényel, amelyhez szükség van az állam- és jogtudományok mellett más társadalomtudományok eszközrendszerének és egyedi megközelítési módjának elsajátítására. A programot teljesítő hallgatók képesek a bűnözés jelensége, illetve az egyes bűncselekménytípusok mögött meghúzódó összefüggések feltárására és elemzésére, ideértve a nemzetközi, interkulturális összefüggéseket is, különösen a globalizálódó bűnözés és az újonnan megjelenő bűncselekménytípusok multidiszciplináris megközelítését és elméleti vizsgálatát.

A Doktori Iskola vezetője – e doktori program vezetőjének segítségével és közreműködésével is – ellenőrzi és értékeli a doktori képzés minőségét, a doktoranduszok és a témavezetők munkáját.

5. A Doktori Iskola működése

5.1. Felvételi követelmények

A Doktori Iskolába való jelentkezés feltétele, hogy a jelölt főszabályként legalább cum laude/ jó rendű jogi diplomával rendelkezzen, és egy, a Kari Doktori Szabályzatban felsorolt világnyelvből szerzett B2 szintű (korábban középfokú C típusú) nyelvvizsgát igazoljon. A Kriminológia Doktori Programra jelentkezhet az is, aki kriminológia mesterképzésben szerzett oklevelet. A 2014 szeptemberében módosított felvételi követelmények szerint kivételesen rite minősítésű diplomával is felvehető a jelentkező, ha nemzetközi tudományos/szakmai versenyen vagy az Országos Tudományos Diákköri Konferencia Állam- és Jogtudományi Szekciójában I-III. helyezést ért el, vagy a jelentkezést megelőző publikációs tevékenysége igazolja a tudományos munkára való képességét. A módosítást részben az indokolta, hogy az állam- és jogtudományi doktori iskolák közül csak az ELTE doktori iskolája írta elő ilyen szigorúsággal a jó rendű diplomát. A módosítás másik indoka az volt, hogy a jogász alapképzésben évről évre feltűnnek olyan hallgatók, akik egy-egy jogi szakterületen kimagasló eredményeket érnek el (nemzetközi tudományos/szakmai versenyeken vagy az OTDK-n az elsők között végeznek), de a diploma átlagának sajátos számítási szabályai miatt nem érik el a cum laude minősítést. Ez a szabályozás számukra nyitja meg a doktori tanulmányok lehetőségét, természetesen csak akkor, ha az egyéb felvételi követelményeket az átlagosnál jobban teljesítik, és ezáltal a felvételi összeredményben kiegyenlítik azt a hátrányt, amit a gyengébb minősítésű diploma jelent.

A felvételi eljárásban a Doktori Iskola Szervezeti és Működési Szabályzatának 13. § (5) bekezdésében előírt és az éves felvételi tájékoztatóban is ismertetett pontozást alkalmazzuk az ösztöndíjas doktoranduszok kiválasztására. Ez a pontrendszer a diploma minősítését, a jogszabályban előírt feltételt meghaladó nyelvtudást, az alapképzésben elért kiemelkedő szakmai teljesítményeket értékeli, továbbá a jelentkezéshez benyújtott munkaterv és a szóbeli felvételi szakmai színvonalát mutatja. Ezeket egészíti ki több jelentkező esetén a tanszék által adott rangsor, valamint a kari humánpolitikai preferenciák szerint adott pontszám. A kari preferenciákat – a kari oktatói utánpótlási szükséglet tanszékek szerinti értékelése alapján – a dékán határozza meg. A pontok szerint kialakult rangsor alapján vesszük fel a hallgatókat az ösztöndíjas helyekre. Az ösztöndíjas helyre be nem jutott, de a felvételin megfelelő teljesítményt mutatott jelentkezőket – ha vállalják – az önköltséges képzésre vesszük fel. A pontozás itt olvasható: [AJDI_SZMSZ.pdf](#)

A csak önköltséges képzésére jelentkezők esetén nem alkalmazzuk pontozást. A felvételi eljárásban vizsgáljuk a jogszabályban, ill a szabályzatokban előírt feltételek meglétét, továbbá a munkaterv szakmai színvonalát, megalapozottságát és megvalósíthatóságát. A felvételi beszélgetés is ezeket igyekszik lemérni a személyes találkozás során.

5.2. A hallgatói adatok

Az elmúlt öt tanévben, 2019/20. és 2023/2024. között a Doktori Iskolába összesen 185 hallgató iratkozott be, ebből 111 ösztöndíjas és 74 önköltséges hallgató volt. A 2017/18. és a 2018/2019. tanévben valamelyest csökkent az ösztöndíjas doktori képzésre jelentkező száma, de a 2019/20. tanévtől kezdve lényegében állandósult a felvettek száma 35-40 között.

Az elmúlt öt évben, a 2019/20. tanévtől kezdve az adott évben felvettek közül összesen 33-an szereztek abszolutóriumot és ebben a hallgatói körben összesen 6 fokozatot adtunk ki. A doktori iskolában a 2020. január 1. és 2024. december 31. között abszolutóriumot és fokozatot szerezettek száma ennél persze lényegesen magasabb, 84 az abszolutóriumot és 51 a fokozatot szerző, de ezekben a számokban a tanulmányaikat sokkal korábban kezdők, illetve befejezők is benne vannak. A Doktori Iskolában végzett hallgatókon kívül ebben az időszakban 4 doktori fokozatot honosítottunk.

Az ötéves adatokból a doktori iskola eredményességére nem lehet következtetéseket levonni, mert hallgatói összlétszám nem mutatja, hogy az adott naptári évben abszolutóriumot szerzett mikor iratkozott be, és hány aktív/passzív félév után jutott el az abszolutóriumig. Az adott évre felvettek adataiból szintén nem lehet messzemenő következtetést levonni, mert ha a 2019/20. tanévtől számítjuk a 2023/24. tanévig az öt tanévet, akkor – még ha hallgató végig aktív státuszban volt is – a négyéves képzési időszak miatt 2020/21. tanévben kezdők juthattak el abszolutóriumig. Az adatokból az állapítható meg, hogy a komplex vizsgát viszont a hallgatók 2/3-a teljesíti folytatólágosan 4 aktív, vagy legfeljebb öt (4 aktív+ 1 passzív) félév után.

Az adatok hosszabb távú összevetéséből lehet bizonyos következtetésekre jutni. Az előző ötéves időszakkal összevetve nincs szignifikáns eltérés sem a felvettek számát és megoszlását, sem az abszolutóriumot, sem a fokozatot szerzetteket tekintve. A teljes 10 éves időszakot tekintve a beiratkozottak kb. 2/3-a szerez abszolutóriumot, és közel negyede jut el a fokozatszerzésig.

5.2.1. A csökkenő jelentkezések és a lemorzsolódás okairól

Az 1/3-os lemorzsolódási arány a képzés során, és az, hogy a végzetteknek 40%-a szerez fokozatot – magyarázatra szorul.

A beiratkozottakat tekintve az ösztöndíjas hallgatók száma – a 2017/2018. tanév csökkenésétől eltekintve – lényegében nem változik. Az ELTE-re jutó PhD ösztöndíjas helyek közül 14-20 hallgató hely jut a jogi kar két doktori iskolájának, és ez oszlik meg 15/16 fő - 3/4 fő arányban a jogász és kriminológus, valamint a politikatudományi képzés között. Az ösztöndíjas helyek száma az előző öt év eredményein alapuló, EDT által elfogadott algoritmustól függ. Az ösztöndíjas helyekre jelentkezők és az önköltséges képzésre jelentkezés szoros összefüggést mutat. 2016 és 2020 között az ösztöndíjas képzésre jelentkezők számának némi csökkenésével arányban nőtt az önköltséges képzést is vállalók száma. A csökkenés a nappali ösztöndíjas képzésre jelentkezők esetében egyértelműen azzal függött össze, hogy az EDSZ 2016-2020. között korlátozta az ösztöndíjas hallgatói státusz melletti, más foglalkoztatónál való munkavégzést: erre csak külön dékáni engedéllyel és max. 50%-os részfoglalkozást vállalva volt lehetőség. 2020-ban azonban az ELTE szabályzataiból a

minisztérium törvényességi észrevételére ki kellett venni az ösztöndíjas jogviszony mellett maximum 50%-os munkavállalást engedélyező feltételt, a jelentkezők lényegében korlát nélkül, akár teljes foglalkoztatási jogviszonyt is létesíthetnek. Ennek hatására megnőtt az ösztöndíjat igénylők aránya az összes jelentkező között. Ez nem jelenti azt, hogy minden ösztöndíjas képzésre jelentkező el is nyerné az állami támogatást, de az utóbbi három évben szignifikánsan megnőtt az igénylők száma.

Mind a jelentkezők számának átmeneti csökkenése, mind a lemorzsolódás, mind pedig a doktoranduszok többségének más munkáltatónál való munkavállalása alapvetően a Doktori Iskolán kívüli tényezőkre vezetők vissza, melyeket sajnos nem tudunk befolyásolni.

a) A legfontosabb ok ezek közül a jogász végzettségűek munkaerő-piacának sajátosságai. A doktori képzés kezdete óta a jogi pályákon a munkaerőpiac – nem utolsósorban a jogász alapképzés hallgatói létszámának ugrásszerű növekedése miatt – drámaian megváltozott. Az előző akkreditáció időszakában sok elemzés foglalkozott a jogász túlképzéssel. Az tény, hogy a közszolgálat tradicionális jogász pályáin (bíró, ügyész, közjegyző) a felvehető létszám számottevően nem növekszik, a közigazgatásban foglalkoztatott jogászok létszáma is viszonylag állandó, de itt a nagyarányú fluktuáció miatt szinte mindig van kereslet. Az ügyvédi létszám 1990-hez képest csaknem a hétszeresére növekedett (kb. 2000 főről mintegy 13.000 főre), és különösen kiugró volt ez a növekedés Budapesten, ahol a nyolcvanas években kb. 650 ügyvéd praktizált, míg jelenleg mintegy 8000 (az ügyvédek 60 %-a). Ugyanakkor mára a túlképzésről szóló hírek megszűntek, és a végzett joghallgatók több mint 90 %-a néhány hónapon belül végzettségének megfelelő munkát talál.

Ezen a piacon a jogász doktori iskolák – és különösen a budapestiek – ugyanazokat a végzett hallgatókat próbálják meg bevonni az ösztöndíjas doktori képzésbe, akiket a legnagyobb nemzetközi ügyvédi irodák is felvesznek. Ebben a versenyben a doktori iskolák alulmaradnak, mert a doktori ösztöndíjakhoz képest az ügyvédjelöltek jövedelme ezekben az irodákban jobbra háromszorosa a doktori ösztöndíjnak, de még a bírósági és ügyészségi fogalmazók legalacsonyabb illetménye is kétszerese a doktori képzés első ciklusában járó ösztöndíjnak.

A doktori képzés vagy a munkába állás közötti választásban nagyon lényeges szempont a végzettek számára, hogy az önálló jogász munkához előírt jogi szakvizsgához jogszabályban előírt hároméves gyakorlati időhöz mindössze egy évet lehet beszámítani a doktori képzés időtartamából. A nem jogtörténettel és jogelmélettel foglalkozók számára a jogi szakvizsga mielőbbi megszerzése a további szakmai életpályájuk szempontjából elengedhetetlen.

A jogász munkaerőpiaci helyzetből következik az is, hogy a végzett hallgatók számára nem vonzó az egyetemi oktatói karrier. Márpedig az ösztöndíjas képzésnek az egyik célja az oktatói utánpótlás nevelése lenne. Az egyetemi státuszgazdálkodás kiszámíthatatlansága miatt sem a kutatóhely (tanszék) vezetője, sem a dékán nem tud felelősen ígéretet tenni arra, hogy 4 év múlva lesz oktatói státusz a PhD fokozatot szerzett oktatói foglalkoztatására. Ráadásul a jelenlegi kezdő tanársegédi illetmény – az emelések ellenére is – elmarad akár az állami szolgálatban álló jogászok (bírsági titkár, alügyész) illetményétől is, az ügyvédi hivatást választókról nem is beszélve. Ugyanakkor a tanársegéd óraterhe többszöröse a doktoranduszként végzett esetleges oktató munkának. Az egyetemi oktatói fizetések hosszabb távon sem nyújtanak semmiféle anyagi perspektívát a jogászok számára, különösen nem a

tételes jogi tárgyakat oktatóknak. (Pl. egyetemi oktatásra alkalmas adójogász egy adótanácsadó cégnél az egyetemi tanári illetmény hat-nyolcszorosát keresheti meg, 30-35 éves kora körül.)

b) A hazai piac elszívó hatása mellett a jogász szakmákban is egyre növekszik a külföldön munkát vállalók vagy illet tervezők aránya. Nyilván ebben a relációban is azok a fiatalok a legkeresettebbek, akikről előzőekben a nemzetközi ügyvédi irodák kapcsán már szó volt. A folyamatot némileg fékezi, hogy a pl. az uniós vagy nemzetközi intézményekbe való bejutás feltétele általában valamilyen munkatapasztalat felmutatása. Ez azonban szintén a doktori képzésbe való belépés vagy bennmaradás ellen hat, hiszen ez a képzés nem számolható el munkatapasztalatként.

c) A jövedelmek és szakmai tapasztalatszerzés szükségességének a következménye, hogy az ösztöndíjas képzésben részt vevő hallgatók szinte kivétel nélkül munkavégzés mellett folytatják tanulmányaikat. Munka mellett a doktoranduszi tevékenységre, különösen az elmélyült kutatómunkára alig marad idő, különösen, ha hozzátesszük, hogy az egyetem utáni évek nemcsak a szakmai tapasztalatszerzés, hanem a családalapítás, az egzisztenciateremtés időszakát is jelentik. A lemorzsolódás oka a nők esetében gyakran a gyermekvállalás.

d) A doktori képzésbe való belépés ellen hat, hogy a jogász pályákon semmiféle előnyt vagy elismerést nem jelent a doktori fokozat megszerzése. Ez alól egyedül a bírói pálya kivétel, ahol a bírói kinevezésnél és az előmenetelben némi előnyt jelent a doktori iskolában megszerzett abszolutórium és még inkább a megszerzett doktori fokozat.

e) Az évtized közepén öröndetes tendenciának tűnt, hogy a levelező önköltséges képzés iránt érdeklődők körében növekedett a diploma megszerzése után akár 10-15 évvel jelentkezők aránya. Ők már túl voltak a pályakezdés, a családalapítás nehézségein, és a jogász gyakorlatban megszerzett tudásukat elméleti ismeretekkel akarták kiegészíteni, ezért a PhD fokozat megszerzését új kihívásnak tekintették szakmai pályájukon. Ez a tendencia némileg megtorpant az új doktori képzésre való áttéréssel, a komplex vizsga követelményével, és a doktori értekezés (látszólagos) benyújtási határidejének előírásával, de a kezdeti félelmek elmúltával évente 3-4 ilyen – idősebb, tapasztaltabb – önköltséges hallgatóval lehet számolni.

5.2.2. A doktori értekezések és fokozatszerzések alakulásáról

A doktori iskolában végzettekhez képest az összességében 40 %-os fokozatszerzési arányt nem tartjuk kiívóan alacsonynak, és a doktori képzés vagy a doktori iskola kudarcának. Fontosabb, hogy a megvédett doktori értekezések tudományos színvonala magas. Ezt bizonyítja, hogy az MTA Társadalomtudományi Központ Jogtudományi Intézete által 2014-ben alapított és kétévenként átadott *Pro Dissertatione Iuridica Excellentissima Díjat* (2014, 2016, 2018 után) 2020-ban és 2023-ban is az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolában készült és megvédett doktori értekezés nyerte el. A Magyar Jogi Könyvszalon szintén díjazza a legjobb disszertációkat, ahol 2021-ben szintén a doktori iskolában megvédett disszertáció nyerte el nagydíjat megosztva.

a) A más tudományterületekhez képest a fokozatszerzések alacsonyabb száma mögött elsődlegesen az állam- és jogtudományi munka azon sajátosságát is látnunk kell, hogy a tételes

jogra épülő jogtudományi területeken a tudományos munka – a jogi szabályozás elemzésén túl – mind jobban épül a joggyakorlat elemzésére, ami bizonyos témakörökben azt is jelenti, hogy igazán értékes tudományos mű bizonyos személyes jogalkalmazó tapasztalat birtokában írható meg. A doktori értekezéssel szembeni szigorú elvárás az is, hogy a szerző a vonatkozó szakirodalmat minél teljesebb körben feldolgozza, mind történeti, mind nemzetközi összehasonlító jogi módszerekkel, ami egy-egy témában valóban „könyvtárnyi” irodalom megismerését és elemzését teszi szükségessé. Ezek az okok magyarázzák, hogy az állam- és jogtudományi doktori munkák – a korábbi képzési rendet figyelembe véve – általában az abszolutórium megszerzését követő 5-10 éven belül születnek meg. Ekkora „érik meg” a szerzőkben az az elméleti ismeret és gyakorlati tapasztalat, aminek az ötvözete az igazán színvonalas és a jogtudományt valóban fejlesztő tudományos műveket eredményezi. Ez viszonylag hosszú időt, szívós és kitartó tudományos munkát igényel, ami a szűkebb és tágabb környezet (család, munkahely stb.) aktív támogatását is feltételezi, és ezt – különösen a gyakorló jogász pályákon – nem mindig lehet megkapni.

b) A fokozatszerzések gyarapodását a kétciklusú doktori képzés szabályai sem segítik elő. Egyrészt a jogtudományi kutatások ismertett sajátosságait jogi szabályozással nem lehet megváltoztatni. Másrészt a jogi szabályozás nem a doktori értekezés írójára, hanem a doktori iskolára telepíti a felelősséget olyan mulasztásért, amelyet csak nagyon korlátozottan vagy egyáltalán tud befolyásolni a következők miatt.

ba) Az Nftv. szerint a doktori értekezést a komplex vizsga letételét követő három tanéven belül kell benyújtani, és ez a határidő további egy tanévvel meghosszabbítható. Ha a hallgató a komplex vizsgát követően nem vesz igénybe passzív félévet, akkor a komplex vizsgát követő 4. félév végén megszűnik a hallgatói jogviszonya. Marad tehát egy vagy két olyan év, amikor semmiféle jogviszonyban nem áll sem a doktori iskolával, sem a kutatóhellyel, sem a témavezetővel, hacsak nem folytatja tanársegédként a kutatást az adott tanszéken. Ez utóbbi a mi Doktori Iskolánkban az abszolutóriumot szerzett hallgatók közül évente 1-2 fő. Velük szemben munkajogi következmények esetleg alkalmazhatók, de a többiekre jogilag semmiféle befolyásunk nincs.

bb) Már a 2016-tól hatályos szabályozás véleményezése során is jeleztük, hogy a disszertáció hiánya miatti szankció (a doktori képzésre jutó támogatás csökkentése) az önköltséges képzésben részt vett hallgatók esetében nem értelmezhető. Miután ők nem vettek igénybe ösztöndíjat, így nincs minek alapján levonni a támogatást. Ebből következően esetükben a megírási határidő csak látszólagos, semmiféle ösztönző vagy büntető hatása nincs.

bc) A 2020-2023 közötti COVID-19 pandémia nem csak a képzést folytatókat, hanem a disszertációs szakaszban lévőket is sújtotta. Az elmélyült kutatómunkát akadályozták a pandémia miatt lezárások, az, hogy a hallgatók home office-ba kényszerültek és munkahelyi, családi körülményeik miatt nem tudtak a színvonalas kutatómunkára, a disszertáció megírására fókuszálni. Ezeket a hátrányokat csak mérsékelten enyhítette, hogy a jogalkotó egy évvel meghosszabbította a disszertáció benyújtásának a lehetőségét, a jelöltek túlnyomó többsége még így sem tudta a lezárások miatt kiesett időt pótolni. A doktori iskola ezért rendszeresen lehetővé teszi a jogszabály által biztosított méltányossági évet a disszertáció megírására.

bd) Bizonyos jogterületeken a COVID-19 járvány tovább súlyosbította a doktoranduszok előtt álló nehézségeket. A büntetésvégrehajtási jog területét érintő kutatások részben már a járvány előtt nagy nehézségekbe ütköztek, mert a doktoranduszok nem kaptak engedélyt empirikus kutatásokra a büntetésvégrehajtási intézetektől, de a járvány miatt ezek a kutatások végképp ellehetetlenültek. Ez rendkívül súlyosan érintett egyes büntetőjogi, büntetőeljárásjogi és a kriminológiai kutatásokkal foglalkozó hallgatókat, számottevően késleltette a disszertációjuk befejezését.

5.3. A doktori képzés

5.3.1. A képzési tervek²

a) Az **Állam- és Jogtudományi Doktori Program** hatályos képzési terve a nappali tagozatos ösztöndíjas képzésben három, a levelező önköltséges képzésben két kötelező, a kutatómunkát segítő általános elméleti, illetőleg módszertani kurzusra épít (*Bevezetés a tudományelmélet problémáiba; Kutatásmódszertan*; nappali tagozaton továbbá: *Oktatói kompetenciák és feladatok a felsőoktatásban*). (A kötelező tárgyakhoz tartozó tárgyleírások a szemeszterenként közzétett tanrendben találhatók, itt: <https://www.ajk.elte.hu/doktoriiskola/ajk/tanrend>). Az alternatív tárgyként, a tanszékek által meghirdetett kutatószemináriumok tematikája egy-egy jogtudományi ág vagy jogterület mélyebb megismerését teszi lehetővé. Céljuk, hogy a hallgató a kutatási témájához kapcsolódóan, de széles alapozó jelleggel megismerje az adott jogág (jogterület) alapvető magyar és külföldi szakirodalmát. Ezek mellé a hallgatók felvehetnek fakultatív tárgyakat, melyek között minden félévben több, külföldi professzor által meghirdetett blokkszeminárium vagy más idegen nyelven folyó kurzus van. A tanulmányi modulhoz tartozó valamennyi kurzust teljesíteni kell a komplex vizsgáig, mert – többek között – ez a vizsgára bocsátás feltétele.

A komplex vizsgát követő második képzési ciklusban a hallgató már csak a tudományos munkájával foglalkozik, a témavezető segítségével. Ebben az időszakban csak a tudományos modulba sorolt „kurzusokat” (irányított kutatómunka, publikálás magyar és idegen nyelven, előadások tartása stb.) lehet felvenni.

Mindkét ciklusban a kötelező tanulmányok lényeges szakmai kiegészítői a Karon egy-egy félévben 4-5 alkalommal szervezett külföldi tudományos előadások, illetőleg konferenciák, ahol a hallgatóknak az ismereteik elmélyítése mellett lehetőségük van nemzetközi kapcsolataik építésére, esetenként előadás megtartására is.

b) A **Kriminológia Doktori Program** hatályos képzési terve a tanulmányi modulban 2 kötelező előadási programot (*Kortárs kriminológia; Bevezetés a tudományelméletbe* – ez utóbbi közös a jogász doktori programéval) és két kötelező szemináriumot (*Kriminológia kutatómódszertan; Oktatói kompetenciák és feladatok a felsőoktatásban* – ez utóbbi közös a jogász doktori programmal) ír elő. Ezekhez öt fakultatív tárgy (*Kriminálpszichológia; Kriminológiaelmélet-történet; Kriminálpolitika és emberi jogok*; és két kutatószeminárium,) és két kutatószeminárium,) és két kutatószeminárium,) és két kutatószeminárium,)

² A képzési tervek itt találhatók: <https://www.ajk.elte.hu/doktoriiskola/ajk/tanterv>

felvételi lehetősége kapcsolódik. A tudományos modul sajátossága a kötelező gyakorlatként előírt terepmunka. Ebben a programban is a komplex vizsgára bocsátás egyik feltétele a tanulmányi modul teljesítése.

5.3.2. A doktori képzés menete

A képzésben a hallgatók a témavezetőkkel együtt kialakított tanulmányi tervek alapján folytatják tanulmányaikat és végzik a doktori témájukban a kutatómunkát. A tanulmányi terveket a témavezetők segítségével az első szemeszter végéig kell elkészíteni a komplex vizsgáig terjedő időszakra. Ezeket a Doktori Iskola vezetője ellenőrzi, ha szükséges, észrevételezi, és a hiányosságokat jelzi a témavezetőnek is.

A tanulmányokhoz egy-egy szemeszter tanrendjét a jogtudományi és a kriminológiai doktori programokban a Doktori Iskola Tanácsa fogadja el. A kutatószemináriumok programját és olvasmánylistáját a tanszékek, mint egy-egy jogág vagy jogterület kutatóhelyei állítják össze. Ezek részben az adott jogtudományi ágban/területen minden kutatómunkával foglalkozó számára „kötelező” alapozó művekből állnak, részben az adott félévben a hallgatók kutatási témáihoz is igazodó, de hasonlóan alapvető tudományos ismeretek hordozó szakirodalomból. Ezért a kutatószemináriumok tematikája szemeszterenként változhat. Ebből következően nincs egységes mintatanterve ezeknek a kurzusoknak.

A kutató munka – az állam- és jogtudomány sajátosságai szerint – jórészt egyéni kutatást jelent, ami alapvetően a szakirodalom, a hazai és az uniós jogi szabályozás, valamint a joggyakorlat minél szélesebb körű megismeréséből, értelmező-elemző feldolgozásából áll. Empirikus kutatás viszonylag szűk körben és területeken lehetséges, aminek – a jogtudományi kutatások eltérő módszertana mellett – elsősorban a kutatásokra fordítható források szűkös volta szab határt. A doktoranduszok kutatási témáikkal bekapcsolódnak a tanszéki kutatómunkába, az esetleges kutatási pályázatok (pl. NKKP kutatás, MTA-ELTE közös kutatócsoportban folyó kutatások) teljesítésébe. Újabb lehetőségek nyílnak a hallgatóink kutatóprogramokba való bekapcsolódására a HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Kutatóintézetével kötött együttműködési megállapodás alapján.

Az egyéni kutatómunkát segíti elő a bírói gyakorlat megismertetésével és a jogalkalmazás során felmerülő elméleti problémák feldolgozásával az az együttműködési program, melyet a Kúria kezdeményezett a jogtudományi doktori iskolákkal. Az együttműködésről szóló megállapodást 2014. április 16-án írták alá a Kúria elnöke és a doktori iskolák vezetői. A programban a Kúria pályázat alapján gyakornoki lehetőséget biztosít a doktori iskolák hallgatói számára. A gyakornoki programba jelentkezők „felvételi” beszélgetésére minden évben a Kúria elnökéből, a kollégiumvezetőkből és a jogász doktori iskolák vezetőiből álló testület előtt kerül sor. Hasonlóképpen közös megbeszélésen értékelik évente a Kúria és a doktori iskolák vezetői a gyakornoki programban részt vettek teljesítményét.

A nappali, ösztöndíjas hallgatók körében általános gyakorlat, hogy a hallgatók külföldi részképzésen vesznek részt, ami lehet egyéni kutatómunka, külföldi egyetem által meghirdetett LL.M képzés, vagy meghatározott kutatási projektbe való bekapcsolódás. A külföldi részképzést – részletes munkaterv alapján – a TDT engedélyezi, és ugyanez a testület dönt a tanulmányi és kutatási teljesítmények elismeréséről. A Doktori Iskola működése során több co-

tutelle megállapodás is született. Az elmúlt öt évben a 2012 és 2016 között meghirdetett Doctorate in Cultural and Global Criminology (DCGC) programon keretében három hallgató esetében került sor a doktori eljárás közös lefolytatására és kettős fokozat (double degree) kiállítására.

Szintén a kiváló hallgatói teljesítmények támogatását és a kutatómunkát ösztönözték az Új Nemzeti Kiválósági Program (ÚNKP), jelenleg az Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Program (EKÖP) ösztöndíjai. A bevezetés kezdeti problémái (pl. az első évben elvárás volt a doktori témától eltérő „extra” kutatási téma, ami nyilvánvalóan a doktori tanulmányokat és kutatásokat hátráltatta) után 2017-től ez komoly támogatást jelent a legjobb hallgatóknak. A 2019/20-tól kezdődő 5 tanévben 20 hallgatónk, ebből 3 doktorjelölt kapott támogatást. Az ösztöndíjat kapott hallgatók évente az ELTE által szervezett közös zárókonferencián mutatják be kutatási eredményeiket.

A doktoranduszok kutatási eredményeinek publikálását a Doktori Iskola és a Kar több módon is segíti:

- A Kar hazai és nemzetközi konferenciáin, illetőleg a Kar által szervezett nemzetközi nyári egyetemen a doktoranduszok is előadási lehetőséget kaphatnak, ha kutatási témájuk beillik a konferencia vagy a nyári egyetem témájába;

- A Kar két doktori iskolája két évente doktorandusz konferenciát szervez, melyen a képzés összes hallgatója, valamint az öt éven belül abszolutóriumot szerzett volt hallgatók vehetnek részt. A konferenciákon eddig általában 80-90 előadás hangzott el, rendszerint 10-12 szekcióban. A konferencián elhangzott jogtudományi előadások írásbeli változatát a „*Jogi tanulmányok*” c. konferenciakötetben tesszük közzé, amit a Doktori Iskola 1994 óta 2012-ig nyomtatott formában megjelentetett meg. A nyomtatott szakirodalom iránti érdeklődés csökkenése és az elektronikus kiadványok előretörése miatt a 2014 óta a konferenciakötetet már elektronikus formában tesszük közzé a kari honlapon, a kari időszaki kiadványok között. (Az eddigi számok tartalomjegyzéke, valamint 2010-től az összes konferenciakötet teljes szövege megtalálható itt: https://www.ajk.elte.hu/Idoszaki_kiadvanyok/jogi?m=94)

- A Doktori Iskola 2004-ben indította el a *Themis* c. elektronikus folyóiratot, ami évente kétszer jelenik meg, és kizárólag a Doktori Iskola hallgatói tudományos közleményeinek publikálására szolgál. Az elektronikus formátum lehetővé teszi azt is, hogy a folyóiratban az átlagos egy éves terjedelmű tanulmányoknál hosszabb írások is megjelenjenek. (A folyóirat összes száma olvasható itt: <https://www.ajk.elte.hu/Themis?m=97>)

- Az idegen nyelvű publikálás lehetőségét a Kar által kiadott két folyóirat, az 1959-től megjelenő *Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae - Sectio Iuridica* (a tartalomjegyzékeket ld.: <https://www.ajk.elte.hu/annales>), és a 2014-ben elindított angol nyelvű *ELTE Law Journal* (<http://eltelawjournal.hu/>) biztosítja.

A doktoranduszok kutatómunkájának nyomon követését is szolgálja, hogy a publikációik adatait – hasonlóan az egyetemi oktatókhoz – meg kell jelentetniük a Magyar Tudományos Művek Tárában.

A publikálási lehetőségeket a doktoranduszok nagyra értékelik. A ELTE Minőségügyi Irodája által a doktorandusz hallgatók körében – egyelőre kísérleti jelleggel, de már 4 félévben megszervezett hallgatói értékelések (OMHV kérdőívek) közül a legutóbbiban pl. 4,4 értéket ért el publikálási lehetőségek doktori iskolai támogatása az 5 fokozatú skálán.

5.4. A komplex vizsga

A komplex vizsgára bocsátás feltétele 100 kredit megszerzése a doktori képzés első ciklusában, és – ahogy említettük – ezen belül a tanulmányi modul teljesítése. A vizsgára jelentkezéskor a hallgatónak az alábbi kutatási dokumentációt kell benyújtania:

- az 1-4. szemeszterekben végzett kutatási tevékenység összefoglalása (min. 10.000 karakter);
- az 5-8. szemeszterekre vonatkozó kutatási terv (min. 10.000 karakter);
- résztanulmány a doktorandusz kutatási témájából (min. 60.000 karakter);

A komplex vizsgát három tárgyból kell letenni: a *Bevezetés a tudományelméletbe* és a *Kutatásmódszertan* általános elméleti/módszertani tárgyakból, továbbá a hallgató kutatási témájához igazodó *elméleti szaktárgyból* (pl. a polgári jognak, a büntetőjognak, az alkotmányjognak stb. a doktorandusz kutatási témájához kapcsolódó előzetesen közzétett követelményekben megjelölt szakterületeiből és szakirodalmából).

A komplex vizsgára a vizsgabizottság kijelölt tagja írásban értékeli a benyújtott kutatási dokumentációt. A vizsga elméleti részében a hallgató szóban ad számot a tudásáról. A kutatómunkáról szóló beszámolóra és a kutatási és disszertációs képzési szakaszra vonatkozó kutatási terv szóbeli ismertetésére 20-30 perc időtartamot kell biztosítani a hallgató számára, aki előadásához prezentációt használhat.

A komplex vizsgáról szóló tájékoztató összefoglaló itt olvasható:

https://www.ajk.elte.hu/dstore/document/9/%C3%81JDI_Komplex_vizsga_t%C3%A1j%C3%A9koztat%C3%B3.pdf

A komplex vizsgák előtt hallgatói fórumot is tartunk, itt válaszolunk a komplex vizsgákkal kapcsolatos hallgatói kérdésekre.

Az első évek bizonytalanságai után mind a hallgatók, mind az oktatók elfogadták az új követelményrendszert, kialakult a komplex vizsgák rutinszerű eljárásrendje és a követelmények is magas szinten állandósultak. 2020 tavaszán 22 fő, 2021 tavaszi vizsgaidőszakban 15 fő, 2022 tavaszi vizsgaidőszakban 16 fő, őszi vizsgaidőszakban 5 fő, 2023 tavaszi vizsgaidőszakban 24 fő, őszi vizsgaidőszakban 3 fő, 2024 tavasszal 15 fő, 2025 tavaszi vizsgaidőszakban 21 fő komplex vizsgázott.

Az első tapasztalatok értékelése a kutatóhelyek (tanszékek) vezetőivel és a témavezetőkkel, egyéni egyeztetések keretében, valamint a tanszékvezetői értekezlet körében megtörtént. Az egyértelműen megállapítható – ahogy azt az előzőekben is jeleztük –, hogy a komplex vizsgára való felkészülés a munka mellett, levelező képzésben doktori tanulmányokat folytatóknak jelent nagy terhet. A tanulmányaikat abbahagyók mind közülük kerültek ki. Nagy terhet ró a doktori iskola adminisztrációjára a vizsgák megszervezése, és a *Bevezetés a tudományelméletbe* és a *Kutatásmódszertan* oktatóira valamennyi komplex vizsgán való részvétel. Ugyanakkor mivel ezek a kollégák minden komplex vizsgán részt vesznek, az ő észrevételeik különösen fontosak a komplex vizsga rendszerének minőségbiztosításában.

5.5. A fokozatszerzés

Már a doktori képzés követelményeinél szerepel, hogy az abszolutórium kiállításának a feltétele, hogy a doktorandusz a kutatási témájából legalább öt, minimum egy-egy szerzői ív

terjedelmű, nyomtatott vagy elektronikus publikációt megjelentessen. A doktori eljárás feltételei ezt azzal egészítik ki, hogy az eljárás megindítása akkor kérelmezhető, ha a pályázó rendelkezik legalább öt, rangosnak tartott, lektorált tudományos folyóiratban, tanulmánykötetben megjelent, vagy közlésre már elfogadott tanulmánnyal, amelyek közül legalább három az értekezés témakörébe tartozó témát dolgoz fel.

A doktori értekezések terjedelmét minimálisan 10 szerzői ívben határozza meg a szabályzat, de ezt sokszorosan meghaladó terjedelmű, átfogó monográfiák is születtek.

A doktori értekezések magas tudományos színvonalát többszintű értékelő rendszer biztosítja. Magától értetődik, hogy a doktori értekezésnek önálló tudományos munkát és saját tudományos eredményeket kell tükrözni. Ezt először a témavezető és a kutatóhely vezetője ellenőrzi, akik a kutatóhelyi vitát csak kész és általuk tudományosan értékesnek minősített értekezés alapján szervezik meg. A kutatóhelyi vita éppen azt célozza, hogy kari oktatók tudós testülete és a téma szerint érintett tudományos közeg képviselői – még a fokozatszerzési eljárás megindítása előtt – véleményt mondjanak az értekezés minőségéről és nyilatkozzanak a doktori eljárás megindíthatóságáról. Az előopponensek írásbeli értékeléseinek ki kell térni rá, továbbá a vitán meg kell győződni arról, hogy a doktori értekezés a) témája tudományosan értékelhető-e, b) hiteles adatokat tartalmaz-e, c) tartalmaz-e tudományosan értékelhető eredményeket, d) az abban foglalt tudományos eredmények a pályázó eredményei-e, e) az értekezésben megjelennek-e a kutatási témára vonatkozó nemzetközi szakirodalom eredményei, f) az értekezés a formai követelményeknek megfelel-e, g) az értekezés terjedelme és tartalma összhangban van-e egymással, h) az értekezés tudományos, szakmai színvonala alapján alkalmas-e a doktori eljárás megindítására. A kutatóhelyi viták nem formálisak, a résztvevők gyakran javasolnak kiegészítéseket, javításokat vagy akár az értekezés átdolgozását is. Ennek az előkészítésnek az eredménye az, hogy a megindított doktori eljárások már sikeresen, jó eredménnyel zárulnak.

A Doktori Iskolában az elmúlt öt évben – 2020-tól 2024. december 31-ig – 51 fő szerzett doktori fokozatot. Ezen kívül 4 PhD fokozatot honosítottunk. Az értekezések témái igen szerteágazóak, de magas a kifejezetten európai és nemzetközi jogi tárgyú disszertációk száma, és a többi, magánjogi, alkotmányjogi, közigazgatási jogi, büntetőjogi tárgyú munka közül is több már címében is jelzi az összehasonlító jogi tartalmat. Nem tekintjük kiemelt célnak az idegen nyelvű értekezések támogatását, mert ezzel legalább egyenértékűnek tarjuk a magyar jogi szaknyelv művelését és fejlesztését. A téma jogági jellege ugyanakkor indokolhatja a disszertáció idegen nyelven történő megírását. Az 51 fokozatszerzési eljárásból 50 summa cum laude vagy cum laude eredménnyel végződött, és 1 esetben lett a minősítés rite fokozatú.

5.6. A doktori értekezések nyilvánossága

A doktori értekezések nyilvánosságát 2008 és az Nftv. hatályba lépése között az akkor irányadó jogszabályoknak megfelelően biztosítottuk az értekezés szerzőjének jogilag védett szerzői jogait tiszteletben tartva. Ennek megfelelően az értekezés nyomtatott példányát, illetve az elektronikus adathordozón lévő változatát az Egyetemi Doktori Tanácsnak a fokozat odaítéléséről szóló döntését követően megküldtük az ELTE Egyetemi Könyvtárnak, ahol ezek bárki számára hozzáférhetőek. A doktori értekezést elektronikus felületen akkor hoztuk

nyilvánosságra, ha ehhez a szerző hozzájárult. Ha a munka nyomtatott vagy elektronikus könyvként megjelent, akkor az adatbázisokban a bibliográfiai adatok találhatóak meg. A téziseket az Egyetemi Könyvtárnak való feltöltés mellett feltöltöttük a doktori adatbázisba, valamint a doktori iskola honlapjára is. (ld.: <https://www.ajk.elte.hu/doktoriiskola/ajk/tudfok>)

Az Nftv. hatályba lépést követően a törvény 53/A. §-ában leírtaknak megfelelően biztosítjuk a dolgozatok nyilvánosságát. Ennek módja az, hogy a fokozat odaítélése után az Egyetemi Könyvtárban helyezzük el a doktori értekezés egy példányát, melyet helyben nyomtatott vagy digitalizált változatban is lehet olvasni. A szélesebb nyilvánosság számára az ELTE Digitális Tudástárába (ELTE EDIT) is bekerül a doktori értekezés, DOI azonosítóval ellátva. A szerző MTMT2-ben feltüntetett publikációs listájából közvetlen linkkel lehet eljutni az értekezés szövegéhez. Ha a munka könyvként megjelent, akkor ennek bibliográfiai adatait közli az EDIT. Az értekezés tézisei megtalálhatók mind a doktori adatbázisban, mind a Doktori Iskola honlapján (itt: <https://www.ajk.elte.hu/doktoriiskola/ajk/tudfok>). Álláspontunk szerint ezek a lehetőségek megfelelő hozzáférést biztosítanak a doktori értekezésekhez, ugyanakkor kellő védelemben részesítik az értekezés írójának szerzői jogait, akinek sok – akár 8-10 éves – munkája fekszik a dolgozatban. Továbbá ezek a hozzáférési módok tudnak megfelelő biztonságot nyújtani az adatlopásokkal szemben.

5.7. A végzett hallgatók nyomon követése

Az elmúlt öt évben fokozatot szerzett hallgatók közül 17-en a Kar közalkalmazotti oktatói lettek, 4-en pedig megbízott oktatók. Velük napi munkakapcsolatban állunk, külön „utánkövetési intézkedések” nem szükségesek.

Az abszolutóriumot szerzett, de még fokozattal nem rendelkező volt hallgatók esetén a doktori szabályzat úgy kíséri meg áthidalni azt az időszakot – amit a jogi szabályozás egyáltalán nem kezel –, amikor a hallgatói jogviszony már megszűnt, de a volt doktorandusz tovább dolgozik a doktori értekezésén, hogy a Kar részéről a doktori iskola, a kutatóhely és témavezető, valamint a doktorandusz között lehetővé teszi egy megállapodás megkötését. A megállapodás tárgya a doktori értekezés megírásának elősegítése a kutatóhely és a témavezető részéről. Ez a megállapodás intézményes kapcsolatot teremt a volt hallgató és a doktori iskola között. Ebben a jogilag rendezett kapcsolatban megoldhatók azok a problémák is, mint a doktori téma módosítása vagy a témavezető-váltás. (Ezekről egyébként a doktori iskolának nem lenne joga dönteni, mert a vele jogviszonyban nem állóra nézve nem hozhat döntéseket.) (A megállapodás mintája itt olvasható: <https://www.ajk.elte.hu/doktoriiskola/dokumentumok> - egyéb nyomtatványok).

A még fokozatot el nem ért volt hallgatók tudományos munkájának ösztönzését célozza az is, hogy a kétévente megrendezett kari doktorandusz konferencián azok is tarthatnak előadásokat – és a tanulmányuk is megjelenik a konferenciakötetben –, akik a konferenciát megelőző öt éven belül szerezték meg az abszolutóriumot.

C-SWOT analízis

KÜLSŐ KORLÁTOK

1. A képzés hosszútávú fejlesztésének továbbra is az egyik legjelentősebb külső korlátja, hogy a jogszabályok, MAB előírások és az ODT ajánlásai homogén képzési formának tekintik a doktori képzést valamennyi tudományterületen. Sem a jogszabályok, sem a MAB normatív szabályozóként működő elvárásai nem tesznek különbséget az egyes tudományterületek, tudományágak sajátosságai között. Differenciáltabb szabályrendszert kellene érvényesíteni a humán- és a természettudományok között, de minden bizonnyal eltérő feltételek és követelmények befolyásolják pl. a bölcsészettudományok és a jogtudomány fejlődését is.

2. A doktori képzésre vonatkozó egyetemi szabályozás kialakításakor nehézséget okozott, hogy a jogszabályok ugyan hallgatói jogviszonyként kezelik a doktoranduszok jogállását, e hallgatói státusz sajátosságait azonban nem viszik végig következetesen a jogi szabályozásban. Így a szabályzatok számos joghézagot kénytelenek pótolni [pl. a tanulmányok szüneteltetése, a kötelező tanórák száma, a nem magyar állami finanszírozás kérdése – pl. az ERASMUS+ program esetén –, a külföldi doktoranduszokkal, fokozatszerzőkkel szemben támasztott speciális követelmények meghatározása stb.).

A 2016-tól hatályos jogi szabályozás egyáltalán nem kezeli azt a problémát, amit már az előzőekben jeleztünk, hogy a doktori értekezést a komplex vizsga letételét követő 3 éven belül kell elkészíteni és benyújtani, de ebből legalább egy évig már nincs semmiféle jogviszonyban a volt hallgató a doktori iskolával. A doktori kormányrendelet előírja továbbá, hogy a fokozatszerzési eljárás egyik feltétele az abszolutórium megszerzése, de az új szabályok megszüntették a doktorjelölti jogviszonyt, nem tudni tehát, milyen jogi kapcsolatban zajlik maga az eljárás. A hatályos szabályozás semmiféle eligazítást nem tartalmaz arról sem, hogyan, milyen módon alkalmazzák majd azt az előírást, hogy a doktori iskola normatív támogatását kell csökkenteni, ha az ösztöndíjasok közül valaki nem szerez fokozatot az előírt időn belül.

3. A jogász doktori képzésben kezdetektől fogva megoldatlan probléma, hogy a jogi szakvizsgarendszer a legtehetségesebb hallgatókat kényszeríti választásra, mert a doktori képzés időtartamából csak egy évet számítanak be a szakvizsga letételéhez szükséges gyakorlati időbe. Többször kezdeményeztük az ösztöndíjas hallgatók számára a teljes képzési idő, vagy ha ez nem lehetséges, akkor a képzés nagyobb arányú beszámítását, de az igazságügyi kormányzat mindig elzárkózott a kérdés tárgyalásától is. Ennek mind a kutatói, mind az oktatói utánpótlás szempontjából kontraszelektív hatása van. A legjobb hallgatóinkat veszítjük el, mert nem tudunk szakvizsga-gyakorlatot biztosítani.

4. Ugyancsak hátrányos a későbbi jogászai életpálya szempontjából, hogy míg a kandidátusi fokozat egyenértékű volt a jogi szakvizsgával, a PhD fokozatra ez az egyenértékűség még egyéni mérlegelés alapján sem vonatkozhat. Ez is a legkiválóbb hallgatókat térítheti el a fokozat megszerzéséhez szükséges tudományos munkától.

5. A hallgatói lemorzsolódás legfontosabb okaiként a munkahelyi terhelés és a pályakezdők egzisztenciális gondjai határozhatók meg. A doktori képzés nem tud versenyezni

a gyakorlati pályán dolgozók szakmai presztízsével és fizetési kondícióival. Mostanra az oktatásban/kutatásban befutható karrierpályák csúcsán is (egyetemi tanári szint) fele/harmada a jövedelemszint a gyakorlati jogi pályákon elérhető jövedelmekhez képest. (A jogászai munkaerőpiac csúcsát jelentő ügyvédi irodákban ez a különbség 4-5-szörös). A végzés után a legjobb hallgatóinkért nem csak az egyetemi tanári (!) fizetéseket kínáló nemzetközi ügyvédi irodákkal, tanácsadó cégekkel kell versenyeznünk, hanem a bírói és az ügyészi szervezetben, valamint a közigazgatási pályán is meghaladja a bérezés az egyetemi szféra fizetéseit.

6. Ugyancsak nehezíti az elméleti érdeklődésű hallgatók megtartását, hogy a gyakorlati jogászai pályákon ma sincs kellő társadalmi megbecsülése az iskolarendszerben történő tudományos továbbképzésnek, szemben az azonnali anyagi hasznot hozó, aktuális joganyag-változást feldolgozó továbbképzésekkel. Új konkurenciát jelentenek a doktori képzéssel szemben az akkreditált angol nyelvű LL.M szakok (business law, human rights law, nemzetközi és európai adójog) is.

7. A doktori képzést a gazdasági szféra sem akceptálja. Semmilyen előnyt nem jelent a gyakorló jogászok körében a doktori képzés folytatása, sőt a megszerzett tudományos fokozat sem. Mivel az oktatói, kutatói szféra fizetése az előbb jelzett okoknál fogva nem versenyképesek, a kiváló hallgatók egy része még a gyakorlatból sem csábítható vissza fokozatszerzésre. A közszféra jogi pályái közül is csak a bírói kinevezési és előmeneteli rendszer belső szabályozása jelent kivételt, ahol némi előnyben részesítik azt, aki doktori iskolában abszolutóriumot szerzett vagy doktori fokozatot ért el.

8. A jogi karok közötti verseny a doktori képzésben is megnyilvánul. Ennek a képzés és a fokozatszerzés minőségére akár pozitív hatása is lehetne, ha a doktori iskolák működésének hatékonyságát nem a beiratkozott és abszolutóriumot/fokozat szerzett hallgatók arányával mérnék. Az ilyen mutatók azonban óhatatlanul a mennyiség növelésében teszik érdekeltté a doktori iskolákat. A versenynek a doktori iskolák szempontjából egyértelmű negatív hatása, hogy a képzés díjai több éve nem emelhetők, ami szűkíti a doktori iskola rendelkezésére álló forrásokat.

9. Az elmúlt öt év speciális hátránya volt a COVID-19 pandémia és a hozzá kapcsolódó korlátozások. Azok a hallgatók, akiknek ebben az időszakban kellett volna megírniuk az értekezésüket, a jogszabály által adott plusz év és a méltányosság ellenére is nehéz helyzetbe kerültek, mert többek számára munkahelyi és családi problémákat is okozott a járvány. Különösen nehéz helyzetbe kerültek a női hallgatók, akik közül többen emiatt nem tudták időben elkészíteni a disszertációjukat, és ez a jogviszony megszűnésével járt. Számukra egy új jogviszonyban, a korábbi kreditjeik beszámításával, új komplex vizsga letételével biztosítjuk, hogy a korábbi erőfeszítéseik ne vesszenek el.

ERŐSSÉGEK

1. A képzés magas színvonalának legfontosabb biztosítója, hogy a hazai jogi karok közül az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán a legmagasabb a tudományos minősítéssel rendelkezők

száma. Aktív közalkalmazotti jogállásban dolgozó oktatóink közül 3 az MTA doktora, és további 89 oktató rendelkezik kandidátusi vagy PhD fokozattal, ami a teljes állásban foglalkoztatott oktatók 89 %-a. Ez a kiemelkedően magas színvonalú oktatói kar a doktori képzésben és a doktori cselekményekben is aktívan részt vesz.

2. Ugyancsak az erősségekhez tartozik, hogy a jogász alapképzésben viszonylag magas a hallgatói létszám, és ezek közül sok kiváló hallgatónk van. (Ezt bizonyítják a hazai OTDK és a nemzetközi perbeszéd és egyéb versenyeredmények.) Elvileg tehát széles merítési bázisa van a doktori képzésnek.

3. A képzés szakmai tartalmának megújítása során fontosnak ítéltük a közös – jogtudományi ágaktól független – kutatói ismeretek bővítését. Ezért vált kötelező tárggyá – az eddig is meglévő – *Kutatásmódszertan* mellett a *Bevezetés a tudományelméletbe* c. kurzus.

4. A doktorandusz hallgatók kutatásait is segíti, hogy a Kar számítógépes hálózatán hozzáférhetővé váltak a legismertebb, legnagyobb nemzetközi jogi adatbázisok (Westlaw International; Beck-online; HeinOnline; Max Planck Encyclopedia of Public International Law), melyek a legfrissebb jogi szakirodalmat teszik ingyenesen elérhetővé a doktoranduszok számára is. Ezen kívül az Egyetemi Könyvtár előfizetésében érhetők el a Duncker&Humblot, a Mohr Siebeck, az EBSCO Political Science Complet, a NOMOS, az Oxford Handbook Science Law, az Oxford Journals Collection Law teljes szövegű jogtudományi adatbázisok, és valamint az ELTE könyvtári előfizetése még több mint 70 multidiszciplináris vagy természettudományos adatbázis elérését teszi lehetővé.

5. Közös kutatási programokkal öröndetesen bővül a HUN-REN Társadalomtudományi Központ Jogtudományi Intézete és a Karunk, és külön is a Doktori Iskola közötti együttműködés. Ennek egyik hatása a Doktori Iskolában, hogy több olyan témavezetők is van, aki részfoglalkozású oktatóként dolgozik nálunk az HUN-REN JTI-ből, és ennek keretében témavezetői megbízatást is vállal. Ennek révén számottevően bővül a hallgatók tudományos kapcsolati hálója, és közös kutatások részesévé válhatnak. A Doktori Iskola és a HUN-REN TK JTI között kötött együttműködési megállapodás lehetővé teszi a hallgatóinknak, hogy a JTI által szervezett konferenciákon részt vegyenek, és ott ismertessék kutatási eredményeiket.

6. Hasonlóképpen – csak a joggyakorlat irányába – bővíti a doktoranduszok szakmai kapcsolatait a több, mint tíz éve működő Kúria gyakornoki program, melybe minden évben pályázat alapján juthatnak be jogász PhD hallgatók.

7. A Kar kiterjedt külföldi kapcsolatrendszerrel is rendelkezik, ami elsősorban kölcsönös vendégoktatói, előadói meghívásokban, közös kutatási programokban, nemzetközi konferenciák szervezésében nyilvánul meg. A doktori iskola számára óriási nyereség, hogy a külföldi vendégelőadók tudományos előadásokat tartanak a Karon, a Kar által szervezett nemzetközi konferenciákon vesznek részt, illetve kurzusokat hirdetnek meg a jogászképzésben, és mindezen a doktori iskola hallgatói is részt vesznek. 2019 és 2024. között 87 konferencia volt a Karon, ebből 17 nemzetközi. Ezek közül 10 konferencián doktoranduszok is előadtak. (Az adatok forrása: az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar éves beszámolója, 2019-2024).

8. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, ezen belül is a jogász doktori iskola elősegíti a hallgatók külföldi egyetemi vagy kutatóintézeti részképzését. A hallgatói részképzést egyéni

szervezésben, kisebb részben az ERASMUS program keretében bonyolítjuk le, és a kutatási program igazolt teljesítése után a doktori képzésben a teljesített tanulmányi kurzusokat és a kutató munkát elismerjük. (A külföldi részképzésben részt vett hallgatók listája itt található: <https://www.ajk.elte.hu/doktoriiskola/ajk/hallgatok>) Az ERASMUS program keretében 117 külföldi egyetemmel állunk kapcsolatban.

A doktoranduszok rövidtávú külföldi utazásait, a külföldi konferenciákon, nyári egyetemi programokon való részvételét részben az ERASMUS programból, részben kari forrásokból támogatjuk. Igyekszünk ellensúlyozni az erre fordítható állami források szűkülését. 2018 és 2022 között az Igazságügyi Minisztérium és a jogi karok között együttműködési és támogatási megállapodások léteztek, melyek alapján külön támogatási keret jutott a jogász doktori iskoláknak. Ezt a hallgatók külföldi tanulmányútjaira, hazai és külföldi konferenciákon való részvételükre, a doktori értekezések megjelentetésére és könyvbeszerzésre lehetett fordítani. Sajnos ez a támogatás 2023-tól teljesen megszűnt.

9. A jogszabályok és a szabályzatok mind az abszolutórium megszerzésének, mind a doktori eljárás megindításának a feltételeként előírják a hallgatók, doktorjelöltek publikációs kötelezettségét. A publikálás elősegítésére a Kar 1994 óta 2012-ig nyomtatott formában évente kiadta a csak a doktoranduszok kutatási eredményeinek publikálására létrehozott *Jogi tanulmányok* című tanulmánykötetet. 2014-től ez a kiadvány a két évente megrendezendő kari doktorandusz konferencia elektronikus konferencia kiadványa lett. ([Jogi Tanulmányok – Impresszum](#)) A publikációs lehetőségeket bővíti a doktori iskola önálló elektronikus folyóirata, a *Themis*. ([Themis](#))

10. Bár a doktori iskola mennyiségi mutatóit nem javítja, továbbra is az egyik legnagyobb erősségünknek tartjuk a doktori értekezések színvonalával szemben támasztott magas minőségi követelményeket. A doktori eljárásunk szabályai eredetileg az MTA Tudományos Minősítő Bizottságának kandidátusi eljárási szabályain alapultak. A doktori iskolára vonatkozó egyetemi szabályzatok mindvégig fenntartották a korábban kialakított minőségi biztosítékokat (kutatóhelyi vita, a szigorlati és a bíráló bizottságban a külső minősített tagok legalább 1/3-os aránya stb., és előírt követelmény volt az öt előzetes publikáció). Ezeket átvette az új képzési rendre épülő szabályozás a komplex vizsgára vonatkozó előírások között (ld. vizsgabizottságok külső tagja(i)nál) és értelemszerűen a fokozatszerzésnél is.

GYENGE, FEJLESZTENDŐ PONTOK

1. Jóllehet a Kar kedvező helyzetben van a hazai tudományos szellemi kapacitás felhasználásában, de így is vannak olyan témakörök, melyekre nehéz megfelelő hazai specialista témavezetőt találni. Ennek oka leggyakrabban az az örömdetes tény, hogy a hallgatók kutatási témái multi- és interdiszciplináris területeket érintenek, illetve az elmúlt egy-két évben ugrásszerűen megnőtt a mesterséges intelligencia alkalmazásával összefüggő jogi kérdések iránti érdeklődés is. A problémát más ELTE karok nem jogász oktatóinak bevonásával, társ-témavezetésével vagy a Karhoz képest külső oktató-kutató témavezetővé minősítésével igyekeztünk megoldani.

2. A doktori képzés oktatói utánpótlása szempontjából komoly korlátot jelent, hogy részben már professor emeritus az a vezető oktatói generáció, amelynek jelentős része akadémiai doktori fokozattal rendelkezik. Az alapképzésben kialakult és maximalista módon merev és súlyos órateher miatt a CSc. vagy PhD fokozattal rendelkező kollégáknak kevés idejük és energiájuk marad a habilitáció után az akadémiai doktori cím megszerzésére. Így a vezető oktatói utánpótlás veszélybe kerülhet. A Kar vezetése – a Doktori Iskola maximális támogatásával – többféle segítséget ad, illetőleg tervez az akadémiai doktori cím megszerzéséhez (külföldi kutatás pályázati támogatása, oktatási időkedvezmény stb.), ami remélhetőleg a jelenleginél szélesebb körben ösztönzi és segíti az akadémiai doktori cím elérését.

3. A tutorális rendszerben még élesebben kiütözköznek az oktatók kötelező óraterhelésének jogi és egyetemi szabályozásának hibái. A kötelező óraterhelés merev szemlélete, mely kizárólag az alapképzésben teljesítendő tanórákat (kontakt órákat) veszi figyelembe, nem értékeli az oktatói tevékenységben a doktori témavezetés meglehetősen időigényes feladatait.

4. A doktori iskola – az egyetemi oktatói utánpótlást jelentő végzetteket kivéve – eddig nem fordított kellő figyelmet a fokozatot szerzett volt hallgatóival való kapcsolatokra. A jövőben szervezettebbé kell tenni ezeket, különösen azokkal, akik fokozatot szerezve visszatérnek a gyakorló jogászai pályákra. Az ő szakmai kapcsolataik, tapasztalataik és támogatásuk segíthet annak a többször említett problémának a megoldásában, hogy közvetlenül az alapképzés után a doktori iskolába felvett a doktoranduszoknak kevés lehetőségük van a joggyakorlat megismerésére. Ezen kapcsolatok megerősítésre biztató, hogy a Ph.D fokozatot szerzett kollégák többségét a tanszékek igyekeznek bevonni a differenciált alternatív és a fakultatív kurzuskínálat bővítésébe és a doktoranduszok képzésébe.

LEHETŐSÉGEK

1. Az idegen nyelvű doktori képzés beindításhoz több infrastrukturális és személyi feltétel hiányzik, azonban van érdeklődés a külföldi egyetemisták és végzettek körében az ELTE doktori képzésében való részvételre, és ezt felerősíthetik a Karon folyó LL.M képzések is. Idegen nyelvű képzést csak hosszabb távon tervezünk, de támogatjuk a közös képzést, a co-tutelle vagy akár többoldalú megállapodásokkal. Ennek kitűnő alapja volt a DCGC program, ami négy európai egyetem (a Kenti Egyetem, az Utrechti Egyetem, a Hamburgi Egyetem és az ELTE) együttműködésével folyt, és amelynek tapasztalatai jól hasznosíthatóak hasonló programok esetén. Azon idegen nyelvű képzés iránt érdeklődő külföldi jelentkezők esetében, ahol rendelkezünk megfelelő témavezetői kapacitással, az egyéni képzés áll rendelkezésre.

2. A doktori képzés egyik fejlesztési lehetősége az interdiszciplináris kutatási témák számának bővítése és a képzési rendszerbe más tudományágak bevonása. Ennek keretében lehetővé tesszük a tárgyfelvételt más karon, más egyetemeken, más doktori iskolákban. Ennek az áthallgatásnak a kiterjesztését támogatjuk.

3. Az interdiszciplinaritás továbbfejlesztése érdekében több tudományág képviselői is javasolták, hogy határterületi témák kutatására is biztosítsunk doktori képzést nem jogász alapképzettségű (közgazdász, orvos, szociológus) hallgatók számára. Ezt a lehetőséget a Kriminológia Doktori Programban tudtuk megteremteni. Az inter- és multidiszciplináris kutatások bővülésével (pl. infokommunikációs jogterület, mesterséges intelligencia szabályozhatósága, jogi kérdései) azonban tovább kell vizsgálni a nem jogászok számára szervezett kurzusok fejlesztésének lehetőségeit.

4. A doktori képzés másodlagos eredménye azoknak a képzésben részt vevő, nagy gyakorlati tapasztalattal rendelkező, de különböző (elsősorban egzisztenciális) okokból fokozatot nem szerző kollégáknak hosszú távon a Karhoz kötése, akik elméleti érdeklődésüket megtartva az oktatásban külső szakemberként foglalkoztathatók.

5. A doktori képzésben a jogász doktori iskolák az új képzési rendre való áttérés előtt egyeztettek a fontosabb szabályozási kérdéseket, továbbá a képzési tervek sarokpontjait (pl. ösztöndíjasok külső munkavégzése; komplex vizsga előfeltételei, követelményei). Ez az együttműködés folytatható a tapasztalatok közös értékelésével, a jó gyakorlatok kölcsönös megismerésével, a nehézségek feltárásával. A Kar több tanszékének van a saját jogterületén évente ismétlődő országos programja, rendezvénye, konzultációs fóruma (pl. az alkotmányjog, a bűnügyi tudományok, a pénzügyi jog területén). Ezek az együttműködési kapcsolatok, fórumok lehetőséget adnak arra is, hogy az adott jogterületet művelő doktoranduszok is találkozzanak egymással, továbbá ezeken a doktori képzés szakterületi tapasztalatait, kérdéseit is meg lehet beszélni.

VESZÉLYEK

1. A jogi szabályozás ellentmondásai, joghézagai komoly problémát jelentenek a doktori képzés számára. Még mindig párhuzamosan kell működtetnünk a régi képzést és az új képzési terv szerinti képzést. A régi képzésre felvettek döntő többsége már abszolutóriumot szerzett, de a régi szabályok szerinti doktori eljárásokkal még egészen 2026-ig számolnunk kell az ELTE Doktori Szabályzata alapján.

2. A szervezett doktori képzés kötöttségei (a kevés, de létező kötelező kurzusok, a kreditrendszer, az elektronikus tanulmányi rendszer kötelező használata és különösen a komplex vizsga stb.) elriasztja a gyakorlati pályán dolgozókat a tudományos továbbképzésben való részvételtől. A klasszikus jogász pályák közül elsősorban a bírói és az ügyészi szervezet „tolerálja” ezeket a kötöttségeket, az ügyvédi pályán dolgozó kollégák közül leginkább a nemzetközi irodák próbálnak az európai jogi, nemzetközi jogi, nemzetközi magánjogi és pénzügyi jogi témával foglalkozó jelöltekből „profitálni”, ami gyakran 10-12 órás munkanapokat jelent számukra. A gyakorlati jogi pályán dolgozó hallgatóknak így sokkal nagyobb terhet kell(ene) vállalni a fokozat megszerzése érdekében, mint az oktatásban dolgozó kollégák körében.

3. A képzés alulfinanszírozottsága párosulva a költségvetési gazdálkodás kötöttségeivel nagy nehézséget jelentenek a felsőoktatási intézmények, és azok szervezeti egységei, így az Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola számára is. A jogi szabályozás alapján a külső pénzügyi

kapcsolatokban az ELTE a jogalany. A kancellári rendszer bevezetéséig az ELTE-n az egyetem központi vezetőin kívül a karok vezetői és a belső szervezeti egységek vezetői is rendelkeztek pénzügyi kötelezettségvállalási jogkörökkel. Az ELTE a belső decentralizált gazdálkodás rendszerére épült fel. A doktori iskola vezetőjének is voltak ilyen kötelezettségvállalási jogai, ami azzal is együtt járt, hogy az egyetemi – és a kari – költségvetésben külön megjelent a doktori iskolák teljes költségvetése is, bevételi és kiadási tételekkel. A kancellári rendszerrel együtt a felsőoktatási belső vezetési rendszer és a gazdálkodási szabályok átalakítása következtében megszűntek a karokon belüli szervezeti egységek vezetőinek kötelezettségvállalási jogai. Legalacsonyabb szinten a kari dékánok rendelkeznek ezekkel a jogokkal. Ebből következően a doktori iskolának egyáltalán nincs elkülönített költségvetése, legalábbis a kiadások külön megtervezését és felhasználását tekintve. A Doktori Iskola minimális működésén túli, a hallgatókat vonzó és megtartó szolgáltatásokhoz szükséges kiadásokat – különösen a hallgatók tudományos munkájának kiemelt támogatását (szakkönyvbeszerzés, külföldi utak, konferencia részvétel segítése stb.) – csak a kari költségvetésből vagy eseti külső forrásokra tudjuk alapozni. Sajnos az ÚNKP-hoz képest az EKÖP-ben már nincsenek dologi kiadásokra fordítható keretek, és a pályázatban elérhető ösztöndíjak havi összes méltatlanul alacsony (a doktorvárományosi és a posztdoktori 125.000 Ft hó, ez óradíjra lebontva kevesebb, mint egy takarítónő óradíja egy háztartásban). Súlyosbítja a helyzetet, hogy a források léte vagy nem léte, illetőleg a hozzájárulás feltételei évente változnak, így ezekre nem lehet kiegyensúlyozott gazdálkodást alapozni.

Budapest, 2025. május 30.

Dr. Nagy Marianna
az Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola elnöke

A jelen szöveges önértékelést alátámasztó, a Doktori Iskola és a doktori képzés adatai a MAB Klaszteralapú önértékelési szempontrendszeréről szóló kérdőívben (2025) található.